

**СЕМЕЕН СТАТУС, ДОХОДИ, ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН,
РАБОТЕН СТАТУС, ЗДРАВЕН СТАТУС КАТО ФАКТОРИ,
СВЪРЗАНИ С АЛЕКСИТИМИЯТА И ЕМПАТИЯТА**

Докторант Гълъбина Петрова

Катедра „Психология“

ВСУ „Черноризец Храбър“

Резюме: В съвременното все повече се акцентира върху влиянието на емоционалните състояния върху ежедневните дейности. Част от тях са връзката между тези психологични фактори и външни такива. Настоящата статия разглежда връзката между тези фактори и как те влияят върху психологичното състояние.

Ключови думи: Алекситимия, емпатия, семеен статус, образователна степен, здравен статус, доход.

**FAMILY STATUS, INCOME, EDUCATIONAL DEGREE, WORKING
STATUS, HEALTH STATUS AS FACTORS RELATING TO ALEXITHIMY
AND EMPATHY**

Galabina Petrova, PhD student

Department of Psychology

VFU "Chernorizets Hrabar".

Abstract: Today, there is a growing emphasis on the impact of emotional states on daily activities. Part of this is the relationship between these psychological factors and external ones. This article examines the relationship between these factors, how they affect the psychological state.

Keywords: Alexithymia, empathy, marital status, educational degree, health status, income.

Работни понятия

Алекситимия. Терминът (Alexithymia) «алекситимия» от гръцки означава «без думи за чувства» – („a“ – отсъствие, „lexis“ – дума, „thymos“ – чувство) и често се използва при описание на хора, които «нямат думи за назоваване на чувствата». Начало на изучаването на явлениято алекситимия е положено от P.Sifneos и J.Nemiah през 70-те години на XX век в рамките на изследвания на личностовите особености на болни в психосоматични клиники. Те предлагат да се използва термина «алекситимия», за да се характеризират някои разстройства в познавателно-емоционалната сфера.

Емпатия. Емпатията е способността на човек да бъде чувствителен към това, което изпитват другите, т.е. да се дешифрират несловесните съставки на комуникацията. Тази чувствителност към другите, тази способност „да влезеш в кожата на този, който страда“, дава възможност, за морални оценки и представлява основата на известни етични норми в междуличностните отношения.

Семеен статус. За целите на изследването под това понятие се включва – семейното положение на физическото лице се определя от това дали в момента се намира в брачна връзка и дали е имало брак и на какво основание е бил прекратен той. Видовете семейно положение са неженен, женен, неомъжена, омъжена, разведен, разведена, вдовец и вдовица.

Здравен статус. Здравният статус на индивидите или групите, се оценява въз основа на заболяемостта, уврежданията, антропологичните измервания, смъртността и показателите за функционалността и качеството на живот.

Работен статус – основният статус на лицето, фиксира социалното, икономическото и индустриално-техническото положение на дадено лице (банкер, инженер, адвокат и др.)

Доход. Това е получаването на парични средства или парични еквиваленти в рамките на определен период от време, обикновено месеци, тримесечия или години. За домакинства и физически лица, "доход е сумата от всички надници, трудови възнаграждения, печалби, лихви, наеми и други форми на доходите, получени ... в даден период от време "

Използван психологически инструментариум

Тест за емпатия

Тестът е разработен от Юсупов. Предложената методика се използва за изследване на емпатията (способността за разбиране и съпреживяване на мислите и чувствата на другия), т.е. умението на човек да се постави на мястото на другия, способността му за произволна (неволева) емоционална отзивчивост към преживяванията на другите хора.

Надеждност на въпросника за всички айтеми. Наблюдава се коефициент на надеждност 0,78 на въпросника. Надеждността на скалата за валидност е 0,240, което е много ниска надеждност. Надеждност на скала емпатия към родителите е 0,347, което е ниска надеждност. Скала емпатия към животни е надеждност 0,549, което е приемлива надеждност. При скала емпатия към възрастни се наблюдава коефициент 0,391, което е ниска надеждност. По скала емпатия към деца се наблюдава коефициент 0,518, което е ниска надеждност. По скала емпатия към герои от художествени произведения се наблюдава коефициент 0,330, което е ниска надеждност. По скала емпатия към непознати се наблюдава коефициент 0,518, което е ниска надеждност. Въпреки слабите резултати по отношение на надеждността, факторния анализ показва, че теста има своите качества, всичко това дава основание да се направи ревизия на въпросника, която да отговаря на съвременните разбирания свързани с психологическите измервания (Петрова, 2018).

Тест за алекситимия

През 1985, Taylor разработват Скалата за алекситимия с 26 айтема Toronto Alexithymia Scale (TAS-26) (Taylor, 1985) и по-късно, през 1994 г., Bagby публикува преработената и съкратена версия на теста TAS-20 (Bagby, 1994). TAS се счита за най-добрата съществуваща мярка за алекситимия с добра надеждност и валидност. TAS-26 демонстрира добри психометрични характеристики (Bagby, 1990). TAS-20 е преведена на много европейски и азиатски езици и е доказала, че преводите на испански, шведски и френски съответстват на факторната структура на английската версия (Martinez-

Sanchez, 1996), (Loas, 1997). Добрите психометрични показатели на скалата се потвърждават от няколко изследвания (Попов, 2016), (Петрова, 2017), (Ганчев, 2018), където коефициента на надеждност е от 0.86 (Попов, 2016), 0.76, (Петрова, 2017), 0,76, (Ганчев, 2018).

Изследвани лица

Описание на извадката в групата са включени 221 човека, като тяхното разпределение е представени в следващите таблици.

Таблица 1. Разпределение по пол

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Мъж	78	35,3	35,3	35,3
Жена	143	64,7	64,7	100,0
Общо	221	100,0	100,0	

В таблица са представени данните за половата диференциация включени са 78 мъже и 143 жени.

Таблица 2. Разпределение по образователно ниво

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Начално образование	8	3,6	3,6	3,6
Средно образование	90	40,7	40,7	44,3
Висше образование	123	55,7	55,7	100,0
Общо	221	100,0	100,0	

В таблицата са представени данни от разпределението по образователно ниво, включени са 8 човека с начално образование, 90 със средно образование, 123 с висше образование.

Таблица 3. Работна ангажираност

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Студент	27	12,2	12,2	12,2
Работещ	120	54,3	54,3	66,5
Безработен	63	28,5	28,5	95,0
Пенсионер	11	5,0	5,0	100,0
Общо	221	100,0	100,0	

В таблицата са включени 27 учащи – студенти, 120 работещи, 63 безработни и 11 пенсионера.

Таблица 4. Семейен статус

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Не обвързан/а	48	21,7	21,7	21,7
Семеен/а	106	48,0	48,0	69,7
Обвързан/а	2	,9	,9	70,6
Разведен/а	11	5,0	5,0	75,6
Вдовец/а	4	1,8	1,8	77,4
Не семеен/а	50	22,6	22,6	100,0
Общо	221	100,0	100,0	

В таблицата са представени данните от семейния статус, като са включени 48 необвързани, 106 семейни, 2 обвързани – семейни начала, 11 разведени, 4 вдовци/ици, 50 определили се като несемейни.

Таблица 5. Доход

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Под 500 лева	136	61,5	61,5	61,5
От 501 до 1000	49	22,2	22,2	83,7
От 1001 до 2000	36	16,3	16,3	100,0
Общо	221	100,0	100,0	

В таблицата са включени 136 човека с доход до 500 лева, 49 с доход между 500 и 1000 лева и 36 човека с доход от 1000 до 200 лева.

Таблица 6. Здравен статус

	Честота	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
Контролна група	111	50,2	50,2	50,2
Група соматични заболявания	35	15,8	15,8	66,1
Група психични заболявания	75	33,9	33,9	100,0
Общо	221	100,0	100,0	

В таблицата са включени 111 човек самоопределили се като клинично здрави, 35 човека с телесна (соматична патология) и 75 човека с психична болест.

Изследователски хипотези:

1. Ще се наблюдават различия по отношение на семейния статус по отношение на емпатията и алекситимията.

Таблица 7. Описателна статистика

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
Емпатия	Необвързан/а	48	50,6250	9,90728	1,42999	27,00	86,00
	Семеен/а	106	49,1887	9,46886	,91970	30,00	78,00
	Обвързан/а	2	45,0000	2,82843	2,00000	43,00	47,00
	Разведен/а	11	48,8182	9,48492	2,85981	35,00	70,00
	Вдовец/а	4	50,0000	2,94392	1,47196	46,00	53,00
	Несемеен/а	50	42,6000	12,58765	1,78016	3,00	75,00
	Total	221	47,9683	10,59691	,71283	3,00	86,00
Алекситимия	Не обвързан/а	48	56,1042	10,40303	1,50155	37,00	79,00
	Семеен/а	106	61,0094	11,29306	1,09688	40,00	85,00
	Обвързан/а	2	52,0000	7,07107	5,00000	47,00	57,00
	Разведен/а	11	61,0909	10,44466	3,14918	48,00	82,00
	Вдовец/а	4	66,0000	11,48913	5,74456	59,00	83,00
	Несемеен/а	50	66,6800	12,52661	1,77153	36,00	89,00
	Total	221	61,2398	11,81607	,79483	36,00	89,00

Таблица 8. ANOVA

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Емпатия	Between Groups	1979,666	5	395,933	3,746	,003
	Within Groups	22725,113	215	105,698		
	Total	24704,778	220			
Алекситимия	Between Groups	3013,031	5	602,606	4,677	,000
	Within Groups	27703,259	215	128,852		
	Total	30716,290	220			

Данните показват, че най-високо ниво на емпатия имат необвързаните (M=50,62), Вдовците/иците (M=50,00), Семейните (M=49,18), Разведените (M=48,81), Обвързаните (M=45,00), Несемейните (M=42,60).

Данните показват, че най-високо ниво на алекситимия имат Несемейните (M=66,68), Вдовците/иците (M=66,00), Разведените (M=61,09), Семейните (M=61,00), Необвързаните (M=56,10), Обвързаните (M=52,00),

2. Ще се наблюдава различия по отношение на доходите при алекситимията и емпатията.

Таблица 9. **Описателна статистика**

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
Емпатия	Под 500 лева	136	46,5588	10,95970	,93979	3,00	75,00
	От 501 до 1000	49	49,5306	7,94015	1,13431	30,00	78,00
	От 1001 до 2000	36	51,1667	11,59433	1,93239	31,00	86,00
	Total	221	47,9683	10,59691	,71283	3,00	86,00
Алекситимия	Под 500 лева	136	64,3824	12,52675	1,07416	36,00	89,00
	От 501 до 1000	49	56,3061	9,12233	1,30319	37,00	76,00
	От 1001 до 2000	36	56,0833	7,64339	1,27390	41,00	75,00
	Total	221	61,2398	11,81607	,79483	36,00	89,00

Таблица 10. **ANOVA**

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Емпатия	Between Groups	758,045	2	379,022	3,450	,033
	Within Groups	23946,733	218	109,847		
	Total	24704,778	220			
Алекситимия	Between Groups	3493,014	2	1746,507	13,986	,000
	Within Groups	27223,276	218	124,877		
	Total	30716,290	220			

По отношение на емпатията, най-емпатийни са тези с доходи над 1000 лева (M=51,16), следвани от тези с доход между 500-1000 лева (M=49,53), най-слабо емпатийни са тези с доход до 500 лева (M=46,58).

По отношение на алекситимията, с най-ниско ниво на алекситимия са тези с доходи над 1000 лева (M=56,08), следвани от тези с доход между 500-1000 лева (M=56,30), най-високо ниво на алекситимия са тези с доход до 500 лева (M=64,38).

3. Ще се наблюдават различия по отношение на работния статус и алекситимията.

Таблица 11. **Описателна статистика**

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
Емпатия	Студент	27	49,4074	7,86061	1,51277	34,00	61,00
	Работещ	120	48,5417	9,81929	,89637	26,00	86,00
	Безработен	63	46,3333	12,70636	1,60085	3,00	75,00
	Пенсионер	11	47,5455	11,61347	3,50159	30,00	70,00
	Total	221	47,9683	10,59691	,71283	3,00	86,00
Алекситимия	Студент	27	55,5926	9,98560	1,92173	39,00	77,00
	Работещ	120	59,3417	10,58657	,96642	37,00	85,00
	Безработен	63	66,2540	13,14432	1,65603	36,00	89,00
	Пенсионер	11	67,0909	9,06040	2,73181	54,00	82,00
	Total	221	61,2398	11,81607	,79483	36,00	89,00

Таблица 12. **ANOVA**

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Емпатия	Between Groups	265,741	3	88,580	,787	,503
	Within Groups	24439,037	217	112,622		
	Total	24704,778	220			
Алекситимия	Between Groups	3253,934	3	1084,645	8,571	,000
	Within Groups	27462,356	217	126,555		
	Total	30716,290	220			

Най-емпатийни са студентите (M=49,40), работещите (M=48,54), пенсионерите (M=47,54), с най-ниско ниво на емпатия са безработните (M=46,33).

С най-ниско ниво на алекситимия са студентите (M=55,59), следвани от работещите (M=59,34), безработните (66,25), като с най-високо ниво на алекситимия са пенсионерите (67,09).

4. Ще се наблюдават различия по отношение на здравния статус и алекситимия и емпатия.

Таблица 12. **Описателна статистика**

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
Емпатия	Контролна група	111	49,9279	9,49996	,90170	27,00	86,00
	Група соматични заболявания	35	49,5143	8,81633	1,49023	30,00	68,00
	Група психични заболявания	75	44,3467	11,99154	1,38466	3,00	75,00
	Total	221	47,9683	10,59691	,71283	3,00	86,00
Алекситимия	Контролна група	111	57,5225	9,66610	,91747	37,00	85,00
	Група соматични заболявания	35	59,6857	10,78062	1,82226	41,00	83,00
	Група психични заболявания	75	67,4667	12,71340	1,46802	36,00	89,00
	Total	221	61,2398	11,81607	,79483	36,00	89,00

Таблица 13. **ANOVA**

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Емпатия	Between Groups	1493,625	2	746,813	7,014	,001
	Within Groups	23211,153	218	106,473		
	Total	24704,778	220			
Алекситимия	Between Groups	4526,386	2	2263,193	18,838	,000
	Within Groups	26189,903	218	120,137		
	Total	30716,290	220			

С най-високо ниво на емпатия са самоопределилите се като здрави (M=49,92), следвани от хората с телесна (соматична) патология (M=49,51), като с най-ниско ниво са хората с психични заболявания (M=44,34).

А най-високо ниво на алекситимия са хората с психични заболявания (M=67,46), следвани от хората с телесна (соматична) патология (M=59,68), като с най-ниско ниво на алекситимия са самоопределилите се като здрави (M=57,52).

5. Ще се наблюдава различия по отношение на образователна степен и алекситимията и емпатията.

Таблица 14. **Описателна статистика**

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	Minimum	Maximum
Емпатия	Начално образование	8	45,2500	2,86606	1,01330	41,00	49,00
	Средно образование	90	46,5222	12,41531	1,30869	3,00	78,00
	Висше образование	123	49,2033	9,27447	,83625	27,00	86,00
	Total	221	47,9683	10,59691	,71283	3,00	86,00
Алекситимия	Начално образование	8	76,0000	7,25062	2,56348	63,00	83,00
	Средно образование	90	63,1889	12,53839	1,32166	36,00	89,00
	Висше образование	123	58,8537	10,54707	,95100	37,00	86,00
	Total	221	61,2398	11,81607	,79483	36,00	89,00

Таблица 15. **ANOVA**

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Емпатия	Between Groups	434,904	2	217,452	1,953	,144
	Within Groups	24269,874	218	111,330		
	Total	24704,778	220			
Алекситимия	Between Groups	2785,135	2	1392,567	10,869	,000
	Within Groups	27931,155	218	128,125		
	Total	30716,290	220			

С най-високо ниво на емпатия са хората с висше образование (M=49,20), следвани от хората със средно образование (M=46,52), с най-ниско ниво на емпатия са хората с начално образование (M=45,20).

С най-високо ниво на алекситимия са хората с начално образование (M=76,00), следвани от хората със средно образование (M=63,18), с най-ниско ниво на алекситимия са хората с висше образование (M=58,85).

6. Ще се наблюдава влияние на семейния, здравния, работния статус и доходите върху алекситимията.

Данни от регресионен анализ

Таблица 16. **Model Summary**

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,455 ^a	,207	,185	10,66754

Multiple R = 0.455 - коефициент на множествена корелация. Той характеризира степента на зависимостта по скалата. Той се намира в интервала 0,3 – 0,5 следователно зависимостта е **умерена**.

R Square (R²) = 0.207 - Коефициент на множествена детерминация.

В процентна форма $D = R^2 \cdot 100\% = 0,207 \cdot 100\% = 20,7\%$.

Това означава, че 20,7% от вариацията на резултативната променлива може да се обясни със съвкупното влияние на независимите променливи.

Таблица 16. **ANOVA^b**

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6363,880	6	1060,647	9,321	,000 ^a
	Residual	24352,410	214	113,796		
	Total	30716,290	220			

В случая $F=9.321$, а равнището му на значимост $Sig. = 0.000$, т.е. $Sig. F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза.

Изводът е: Наблюдава се закономерна зависимост и е избран адекватен модел на връзката.

Таблица 17. **Coefficients^a**

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	67,079	4,155		16,144	,000
	Образование	-3,775	1,458	-,182	-2,589	,010
	Работен статус	3,332	1,191	,207	2,799	,006
	Фамилен статус	-,021	,526	-,003	-,039	,969
	Здравен статус	,696	,544	,226	1,280	,202
	Тип заболяване	-,634	2,453	-,049	-,258	,796
	Доходи	-1,349	1,162	-,087	-1,161	,247

Равнището на значимост Sig. на трите независими променливи не надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно отхвърляме нулевата хипотеза и приемаме алтернативната. **Извод:** двете променливи оказват статистически значимо влияние върху алекситимията.

Посоката на връзката образованието и алекситимията е обратна. С увеличаване на образованието намалява алекситимията, при единица увеличение на образованието имаме намаление на алекситимията с -3.775.

Връзката на работния статус и алекситимията е права. При повишение на заетостта, алекситимията се повишава с 3.332.

7. Ще се наблюдава влияние на семейния, здравния, работния статус и доходите върху емпатията.

Таблица 18. **Model Summary**

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,294 ^a	,086	,061	10,26961

Multiple R = 0.294 - коефициент на множествена корелация. Той характеризира степента на зависимостта по скалата. Той се намира в интервала 0,2 – 0,3 следователно зависимостта е **ниска**.

R Square (R²) = 0.086 - Коефициент на множествена детерминация.

В процентна форма $D = R^2 \cdot 100\% = 0,086 \cdot 100\% = 8,6\%$.

Това означава, че 8,6% от вариацията на резултативната променлива може да се обясни със съвкупното влияние на независимите променливи.

Таблица 19. ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2135,290	6	355,882	3,374	,003 ^a
	Residual	22569,488	214	105,465		
	Total	24704,778	220			

В случая $F=3.374$, а равнището му на значимост $\text{Sig.} = 0.000$, т.е. $\text{Sig.} F < \alpha=0,05$, следователно отхвърляме нулевата и приемаме алтернативната хипотеза.

Изводът е: Наблюдава се закономерна зависимост и е избран адекватен модел на връзката.

Таблица 20. Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	47,560	4,000		11,890	,000
	Образование	,065	1,403	,003	,046	,963
	Работен статус	1,115	1,146	,077	,973	,332
	Фамилен статус	-1,263	,506	-,223	-2,496	,013
	Здравен статус	-,043	,524	-,016	-,083	,934
	Тип заболяване	-,726	2,362	-,062	-,307	,759
	Доходи	1,236	1,119	,089	1,105	,270

Равнището на значимост Sig. на трите независими променливи не надвишава избраното критично ниво на риска (0,05), следователно отхвърляме нулевата хипотеза и приемаме алтернативната. **Извод:** само една от променливи оказва статистически значимо влияние - емпатията.

Посоката на връзката фамилния статус и емпатията е обратна. С по-сериозното обвързване намалява емпатията – 1.263.

Дискусия

Анализът на тези данни се свързва с няколко предположения: при необвързаните емпатията е предпоставка, предиспозиция за евентуални отношения, докато при овдовелите емпатията се свързва с периода на справяне след загубата, трансформиране на скръбта, намиране на нов смисъл в живота. Дефицитът на емпатия при несемейните може да има няколко източника – те имат негативен опит в отношенията или са несемейни поради наличие на личностови особености.

Данните от изследването потвърждават предложението, че високата алекситимия се свързва с ниско ниво на емпатия, като тук намиране потвърждение на предположението за негативен опит в отношенията или са несемейни поради наличие на личностови особености. Ниското ниво на алекситимия при обвързаните се свързва с наличието на партньор, които те разбират, разпознават неговите емоции, като това води до снижение в емпатията към други, което се вижда в данните от изследването на емпатия.

Въпреки липсата на очевидна връзка между дохода и емпатията, както и доход и алекситимия, то този резултат показва, че вероятно високите доходи – над 1000 лева се свързват с разпознаване на емоциите на другите, като те са и съответно ниско алекситимични. Високият доход е предиктор за успешност, като това от една страна може да се свърже с разбиране на

емоциите – но не и симпатизирането. Разбирането на емоциите се свързва с акцентуация или дисхармония, но и с възможността да преценка на ситуациите, дали да се покаже и кога, както и на кого емоционалното преживяване.

Емоционалната зрялост се изгражда и в периода на учене на висше образование, тогава човек се учи на емоционален баланс, както и това е период на преоткриване на нови емоционални хоризонти. По отношение на безработицата, може да се приеме, че това е период на криза. Постепенно увереността и вярата в собствените сили започва да отслабва, самочувствието и самоуважението се сриват, човек се чувства отхвърлен, ненужен и неприет от обществото. Има усещането, че е недостатъчно способен, негоден или стар и започва да се съмнява в своята значимост. Изпълва го негодувание към обществото, към държавата, която не се грижи за него, гняв и към себе си, че не може да се справи със ситуацията и да намери вариант. Негодуванието се редува с периоди на самосъжаление и отчаяние.

Чувството за вина е едно от най-разяждащите чувства, съпътстващи безработицата. Вина, че не можеш да си намериш работа и да се погрижиш за себе си и семейството си, а трябва да „лежиш на гърба на другите“. Човек, изпаднал в такова състояние постепенно ограничава социалните си контакти, излизания и забавления и се затваря в къщи. Страхът и чувство за неотложност го карат да се вкопчи в идеята, че трябва на всяка цена и час по-скоро да намери работа, но колкото по-трескаво търси, толкова повече откази среща и толкова повече се отчайва.

Без да спира да мисли и анализира възможните варианти, губи дори съня си. Чувства се притиснат, обзема го страх, преминаващ в паника за оцеляването, струва му се че потъва все по-дълбоко и няма изход, а силите и

енергията му сякаш го напускат. Ако дълго време не може да намери работа, започва да се чувства безполезен, напълно зависим от външните обстоятелства, усеща несигурност, празнота, безмисленост. Опитва отново, обезверява се и идва чувството за безизходица.

Тези резултати могат да се обсъждат в контекста на релацията здраве-болест или Салутогенеза срещу Патогенеза. Салутогенезата като наименование произлиза от здраве и произход. Тя дава отговор на въпросите за извора на здраве, както и от какво зависи да го запазим. Досегашният фокус на медицината винаги е бил върху патогенезата на заболяването. Патогенеза – страдание и произход. Тя се концентрира върху болестта, причинителите, превенция и облекчаване на страданията. С развитието на представата за салутогенеза, този фокус се измества от болестта към здравето и начините да го запазим. В този контекст здравите са емпатийни и с ниско ниво на алекситимия, а болестта независимо дали е соматична или психична, нарушава тези процеси и води до дисбаланс между емпатия и алекситимия. В контекста на този резултат може да се предположи, че човек е разположен и функционира на една координатна система, като неговото здраве е свързано с влиянието на различни фактори и те го балансират или дисбалансираат.

Таблица 21. **Рискове за здравето**

Висока емпатия	Ниска емпатия
Салутогенеза	Патогенеза
Здраве	Болест
Ниска алекситимия	Висока алекситимия

Образованието се свързва с нови знания и умения като високата степен на образование се свързва с нови умения за емпатия и нови знания свързани с изразяването на емоционалните преживявания – алекситимия. От получените данни може да се изведе модел, свързани с успешността на

човек. Този резултат показва, че може да се направи връзка с нивото на заетост – а именно студент – човек, придобиващ нови знания и умения и човек придобил висше образование. Емпатията и алекситимията могат да са предиктори за успешно придобиване на висше образование.

Таблица 22. **Предиктори свързани с образованието**

Студент	Висше образование
Висока емпатия	Висока емпатия
Ниска алекситимия	Ниска алекситимия

Този модел дава възможност да се насочи консултативния процес при едно първоначално изследване на нивата на емпатия и алекситимия, като може да се определят и рискови фактори, а именно ниско ниво на емпатия с високо ниво на алекситимия.

От анализа на данните, могат да бъдат извадени следните изводи, представени в табличен вид. Позитивни биха били високото ниво на емпатия и ниско ниво на алекситимия, а негативни биха били ниско ниво на емпатия и високо на алекситимия.

Моделите, свързани с влиянието на демографските фактори върху емпатията и алекситимията, показват, че с повишаване на степента на образование се намалява алекситимията, но от друга страна, заетостта я повишава, т.е. риска от ограничаване на контактите между хората, поради повишени работни изисквания – работохолизъм са фактори, свързани с тази негативни черта. Докато влизането в отношения със значим обект се свързва с понижена емпатия. Изводът на пръв поглед е противоречив, но има своята вътрешна логика. Обвързаните хора са такива, за които емоционалните преживявания на партньора са важни, но това води до снижено разбиране на емоциите на другите, те остават на заден план. Както всяка една характеристика, това има и своите позитиви и негативи, като тук емпатията

може да е фактор, свързан с ефективността на интервенциите, повишаването му по време на терапия или консултиране е позитивен знак за промяна.

Таблица 24. **Позитивни предиктори**

Висока емпатия	Ниска алекситимия
Не обвързаните (M=50,62)	Обвързаните (M=52,00)
Доходи над 1000 лева (M=51,16)	Доходи над 1000 лева (M=56,08)
Студентите (M=49,40)	Студентите (M=55,59)
Здрави (M=49,92)	Здрави (M=57,52)
Висше образование (M=49,20)	Висше образование (M=58,85).

Таблица 25. **Негативни предиктори**

Ниска емпатия	Висока алекситимия
Не семейните (M=42,60)	Не семейните (M=66,68)
Доход до 500 лева (M=46,58)	Доход до 500 лева (M=64,38)
Безработните (M=46,33)	Пенсионерите (67,09).
Хората с психични заболявания (M=44,34).	Хората с психични заболявания (M=67,46)
Начално образование (M=45,20).	Начално образование (M=76,00)

Заклучение

Данните от изследването показват значимостта на алекситимията и емпатията, както в норма, така и в патология, данните се свързват с демографски параметри и водят до интересни и на пръв поглед неочаквани изводи. Фокусът на тези характеристики показва, че те могат да носят информация на широк кръг специалисти не само клинични и консултативни психолози, но и такива, свързани с организационна психология, управление на човешките ресурси и подбор на кадри. Данните от изследването показват и важността на емпатията за отношения и предиктивната стойност на този параметър в контекста на консултирането. Алекситимията е фактор, който е важен за друг феномен – синдрома на емоционално прегаряне, като изследването недвусмислено подкрепя този извод. Данните от изследването разкриват необходимостта тези параметри да бъдат изследвани и в по-широк

план Те показват значимостта на алекситимията и емпатията и за други сфери извън психологията, а именно медицината, стопанското управление и икономиката.

Библиография

1. Ганчев. Д. (2018). Изследване на корелация между алекситимия и качествени нарушения на социалното взаимодействие в юношеска възраст с TAS- 20 и IP- 32. Българско списание по психиатрия.
2. Петрова. Г., Куков. К.(2017) Надеждност и валидност на Торонтската скала за алекситимия (TAS-26) в България. Сборник доклади "Приложна психология и социална практика". Сборник доклади от международна научна конференция "Приложна психология: възможности и перспективи". Варна, ВСУ "Черноризец Храбър", 2017.
3. Петрова. Г. Списание по Клинична и консултативна психология. 2018. (под печат).
4. Попов. В, Пседерска. Е., Пенева. Е, Бозгунов., Е. Василев. Г. Психометрични характеристики на българската версия на самооценъчната скала за алекситимия от Торонто (TAS-20; Toronto Alexithymia Scale-20). Психологични изследвания. 2016.
- 5.
6. Bagby RM, Taylor GJ, Parker JD. The twenty-item Toronto Alexithymia Scale I: Item selection and cross-validation of the factor structure. J Psychosom Res. 1994;38:23-32.
7. Martinez-Sanchez F. The Spanish version of the Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). Clin Salud. 1996;7:19-32.
8. Loas G, Parker JD, Otmani O, Verrier A, Fremaux D. Confirmatory factor analysis of the French translation of the 20-item Toronto Alexithymia Scale. Percept Mot Skills. 1997;29:139-44.
9. Taylor G.J., Ryan D., Bagby R.M. Toward the development of a new self-report alexithymia scale. Psychother. Psychosom., 1985; 44: 4: 191- 199.